

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

ХАРКІВСЬКА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПЛАТФОРМА
«НАУКОВІ КОДИ ПОКОЛІНЬ»

НАСТУПНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

До 70-річчя професора
Юрія Васильовича Бауліна

Матеріали наукової конференції

(м. Харків, 8 вересня 2023 року)

Харків
«Право»
2023

УДК 343.2/.7(477)(082)

НЗ2

Редакційна колегія:

*Ю. А. Пономаренко (голова), О. В. Харитоновна, Н. М. Маслак,
М. Є. Григор'єва, О. В. Зайцев, О. І. Моїсєєв, В. О. Попрас,
О. М. Лемешко, Т. М. Гуд*

Наступність у кримінальному праві: до 70-річчя проф. Ю. В. Бауліна :
НЗ2 матеріали наук. конф. (м. Харків, 8 верес. 2023 р.) / редкол.: Ю. А. Поно-
маренко (голова), О. В. Харитоновна, Н. В. Маслак та ін. ; Нац. юрид. ун-т
ім. Ярослава Мудрого, каф. кримін. права. – Харків : Право, 2023. – 352 с.
ISBN 978-966-998-577-4

ISBN 978-966-998-577-4

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2023

ЗМІСТ

Баулін Ю. В.	
НАСТУПНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	10
Музика А. А.	
ДУМКИ ПРО НАСТУПНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ	31
Навроцький В. О.	
ЧЕРГОВА КОДИФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: НАСТУПНІСТЬ ЧИ ЯКІСНИЙ СТРИБОК?	37
Петришин О. В.	
ТЛУМАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ НОРМ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА: ТРАДИЦІЇ І НОВАЦІЇ	40
Стрельцов Є. Л.	
РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: ОСНОВНІ СКЛАДОВІ	47
Гуторова Н. О.	
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЗДОРОВ'Я: НАСТУПНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	52
Фріс П. Л.	
НАСТУПНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ ПОЛІТИЦІ	55
Хавронюк М. І.	
АРИФМЕТИКА ПРОЄКТУ НОВОГО КК УКРАЇНИ (У ПОРІВНЯННІ З КОЛИШНІМ І ЧИННИМ КОДЕКСАМИ).....	60
Шакун В. І.	
ТЕРНИСТИЙ ШЛЯХ УКРАЇНЦІВ ДО СПРАВЕДЛИВОСТІ	65
Азаров Д. С.	
НАСТУПНІСТЬ ТА ПРАВОВА ПОЛІТИКА.....	69
Вереша Р. В.	
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	73
Максимович Р. Л.	
ПРО ПІДСТАВИ І ПРОЯВИ НАСТУПНОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ.....	78
Грищук О. В.	
«ОБОРОНОЗДАТНА ДЕМОКРАТІЯ» – КОНЦЕПЦІЯ ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ В УКРАЇНІ.....	80

Мовчан Р. О.

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗНИЩЕННЯ
АБО ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ РОСЛИННОГО СВІТУ
ЗА ПРОЄКТОМ НОВОГО КК: ПОТЕНЦІЙНІ ПЕРЕВАГИ
ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ287

Леоненко А. А.

ПРО НАСТУПНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ
АБО ДО ПИТАННЯ ПРО ПРЕДМЕТ ЗАВІДОМО
НЕПРАВДИВОГО ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ
ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ
ВЛАСНОСТІ.....291

Негребецький В. В.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОШИРЕННЯ
НЕПРАВДИВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ
ІННОВАЦІЙНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: СВІТОВА
ПРАКТИКА.....295

Базелюк В. В.

НАСТУПНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ НА ПРИКЛАДІ
ДЕЯКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ.....299

Коломієць Ю. Ю.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ МЕДІА В КОНТЕКСТІ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ Ю. В. БАУЛІНА.....303

Гнедик Є. С.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ЗАБОРОНА ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ
ЗАСОБІВ І ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ОСОБАМИ,
ЯКІ СТРАЖДАЮТЬ НА НАРКОМАНІЮ: УКРАЇНСЬКИЙ
ТА НІМЕЦЬКИЙ ДОСВІД.....307

Ярмиш Н. М.

ПРО НЕКОРУПЦІЙНИЙ ХАРАКТЕР ДЕЯКИХ
КОРУПЦІЙНИХ» ЗЛОЧИНІВ ТА НАВПАКИ.....311

Колосов І. В.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС КЛІМАТИЧНИХ
БІЖЕНЦІВ ЯК ПОТЕРПІЛИХ ВІД ЕКОЦИДУ316

Андрушко А. В.

ЕКОЦИД ЯК ПОТЕНЦІЙНО ОКРЕМИЙ ЗЛОЧИН
У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ.....319

Андрушко А. В.
професор, доктор юридичних наук,
професор кафедри кримінального права
та процесу
Ужгородського національного
університету

ЕКОЦИД ЯК ПОТЕНЦІЙНО ОКРЕМИЙ ЗЛОЧИН У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Термін «екоцид» (від грецького *οἶκος* – середовище, житло, дім і латинського *caedo* – вбиваю) уперше використаний у 1970 році американським біологом Артуром Галстоном на Конференції з питань війни та національної відповідальності у Вашингтоні. В 1972 році, виступаючи на Конференції ООН з проблем навколишнього середовища в Стокгольмі, тодішній прем'єр-міністр Швеції Улоф Пальме звинуватив американський уряд в «екоциді» через використання під час війни у В'єтнамі хімічного реагенту «Agent Orange», що застосовувався в рамках програми зі знищення тропічних лісів і рослинності Ranch Hand. Зазначу також, що починаючи з 1970-х років чимало правознавців наголошували на необхідності криміналізації екоциду та обговорювали його сутнісні ознаки [3, р. 4–5; 4].

Разом із тим на міжнародному рівні термін «екоцид» досі офіційно не закріплений, а відповідне діяння не визнане окремим міжнародним злочином, який підпадав би під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду.

Заборона негативного впливу на довкілля тісно пов'язана з принципом обмеження воюючих сторін у виборі засобів і методів ведення воєнних дій. Так, у ч. 3 ст. 35 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року заборонено застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть широкої, довготривалої і серйозної шкоди природному середовищу. А в ст. 55 цього ж документу вказано, що «при веденні воєнних дій має бути виявлена турбота про захист природного середовища від широкої, довгочасної і серйозної шкоди. Такий захист включає заборону використання методів або засобів ведення війни, що мають на меті завдати або, як можна очі-

кувати, завдають шкоди здоров'ю або виживанню населення. Заподіяння шкоди природному середовищу як репресалій заборонено» [8].

У Конвенції про заборону воєнного або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище від 10 грудня 1976 року встановлений обов'язок «не вдаватися до воєнного чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, які мають широкі, довгострокові або серйозні наслідки, як до способів руйнування, завдання збитків або заподіяння шкоди будь-якій іншій державі-учасниці» (ст. I). У ст. II Конвенції вказано, що термін «засоби впливу на природне середовище» стосується будь-яких засобів зміни – шляхом умисного управління природними процесами – динаміки, складу чи структури Землі, включаючи її біоту, літосферу, гідросферу та атмосферу, або космічного простору [1].

Варто звернути увагу на те, що згаданий вище Додатковий протокол до Женевських конвенцій (Протокол I) забороняє застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій для уникнення заподіяння шкоди природному середовищу, яка має «широкий, довгочасний і серйозний» характер, тоді як згідно з Конвенцією держави зобов'язуються не вдаватися до «засобів впливу на природне середовище, які мають широкі, довгострокові або серйозні наслідки» (курсив мій – А. А.). Вочевидь, використання у статті Конвенції сполучника «або» означає заборону застосування будь-яких методів і засобів впливу на природне середовище, що значно розширює сферу застосування цієї конвенційної норми. Якщо положення Додаткового протоколу до Женевських конвенцій (Протоколу I) застосовуються лише в період збройного конфлікту, то норми згаданої Конвенції діють як у мирний, так і у воєнний час.

Під час розробки проєкту Кодексу про злочини проти миру та безпеки людства обговорювались різні варіанти включення до нього екоциду як окремого злочину. Однак через відсутність у міжнародному кримінальному праві чіткого й однозначного визначення цього діяння, термін «екоцид» у вказаному документі так і не був закріплений. З тих же причин не був він включений і до Римського статуту Міжнародного кримінального суду [5, р. 4].

Відповідно до ст. 5 Римського статуту Міжнародний кримінальний суд має юрисдикцію стосовно таких злочинів: злочин геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочин агресії [10]. Водночас Міжнародний кримінальний суд критикували за відмову розглядати злочини екологічного характеру. Неодноразово зверталася увага також на те,

що більшість спроб урахувати екологічну шкоду в міжнародному кримінальному праві мали «антропоцентричний характер» із прив'язкою статусу екосистем до переваг, які вони надають людям, що проживають на конкретній території [7]. Зокрема, британський юрист Філіп Сендс підкреслював: «Чотири інші злочини стосуються виключно добробуту людей. Цей [екоцид], звісно, також це робить, але пропонує новий, не людиноцентричний підхід, якщо точніше – ставить довір'я в центрі міжнародного права [7; 9].

Єдиний міжнародний злочин у Римському статуті Міжнародного кримінального суду, що має відношення до довір'я, – воєнний злочин, передбачений п. b (iv) ч. 2 ст. 8, який полягає в умисному вчиненні нападу з усвідомленням того, що такий напад призведе до випадкової загибелі чи поранення цивільних осіб або заподіє шкоду цивільним об'єктам чи масштабну, довготривалу та серйозну шкоду навколишньому природному середовищу, яка буде явно надмірною порівняно з конкретною та безпосередньо очікуваною загальною військовою перевагою [10]. Водночас загальновідомим є той факт, що найбільш серйозна шкода навколишньому середовищу нині заподіюється в мирний час (достатньо пригадати хоча б глобальні кліматичні зміни), проте заподіяння такої шкоди станом на сьогодні не підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду.

Необхідно зазначити, що останніми роками лунали заклики доповнити Римський статут Міжнародного кримінального суду окремим злочином екоциду. Особливу активність у цьому напрямку проявили малі острівні країни, які нині чи не найбільше потерпають від глобального потепління. Так, у грудні 2019 року «серйозно розглянути» можливість встановлення міжнародної кримінальної відповідальності за екоцид Міжнародний кримінальний суд закликав представник Республіки Вануату. Підтримку ідеї визнання екоциду міжнародним злочином висловлювали також Франція, Бельгія, Ватикан та інші країни [7; 9]. З огляду на ту масштабну шкоду, яка в ході війни заподіюється довір'ям в Україні, видається очевидним, що наша держава мала б стати одним із ключових лобістів цієї ініціативи.

В грудні 2020 року за дорученням фундації Stop Ecocide розпочала роботу експертна комісія юристів, до якої увійшли 12 фахівців із міжнародного та екологічного права під головуванням британського адвоката та науковця Філіпа Сендса і юриста ООН, колишнього прокурора

Сенегалу Діор Фол Соу, що поставила за мету розробити визначення екоциду як самостійного міжнародного злочину [6].

22 червня 2021 року комісія презентувала дефініцію екоциду, визначивши його як «незаконні або необґрунтовані дії, вчинені з усвідомленням, що існує значна ймовірність спричинення такими діями серйозної, широкомасштабної або довготривалої шкоди довкіллю». Автори цього визначення висловили сподівання, що запропонована ними дефініція дозволить внести відповідні зміни до Римського статуту Міжнародного кримінального суду [4].

Значачу також, що 25 січня 2023 року Парламентська асамблея Ради Європи прийняла резолюцію «Вплив збройних конфліктів на довкілля», у якій значну увагу присвячено екоциду під час війни. У документі підкреслюється важливість закріплення поняття екоциду як у національному законодавстві, так і в міжнародному праві, зокрема підтримано зусилля щодо доповнення Римського статуту Міжнародного кримінального суду таким новим міжнародним злочином як екоцид. Крім того, Асамблея повторила свій заклик, який міститься в Резолюції 2398 (2021) «Вирішення питань кримінальної та цивільної відповідальності в контексті зміни клімату», щодо необхідності «визнання універсальної юрисдикції для екоциду та найсерйозніших екологічних злочинів» і закріплення «злочину екоциду в національному кримінальному законодавстві» [2].

Таким чином, на сьогодні зроблено вагомі кроки, спрямовані на визнання екоциду окремим міжнародним злочином. Проте найважливішого кроку – закріплення його в Римському статуті Міжнародного кримінального суду – не зроблено досі, що, вочевидь, пов'язано з доволі складною процедурою внесення змін до цього акта. Вважаю, що доповнення Римського статуту вказаним новим міжнародним злочином заповнило б існуючу серйозну прогалину, дозволило б забезпечити універсальний захист від найтяжчих посягань на «спільний дім людства», який необхідно запровадити як на міжнародному, так і на національному рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Convention on the prohibition of military or any other hostile use of environmental modification techniques, 10 December 1976 / United Nations Treaty Collection. URL: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXVI-1&chapter=26&clang=_en

2. Environmental impact of armed conflicts. Resolution 2477 (2023) / Parliamentary Assembly. URL: <https://pace.coe.int/en/files/31600/html>

3. Gauger A., Rabatel-Fernel M. P., Kulbicki L., Short D., Higgins P. Ecocide is the missing 5th Crime Against Peace / Human Rights Consortium. The Ecocide Project. London, 2013. 12 p. URL: https://sas-space.sas.ac.uk/4830/1/Ecocide_research_report_19_July_13.pdf

4. Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide. Commentary and core text, June 2021. URL: <https://static1.squarespace.com/static/5ca2608ab914493c64ef1f6d/t/60d1e6e604fae2201d03407f/1624368879048/SE+Foundation+Commentary+and+core+text+rev+6.pdf>

5. Mehta S., Merz P. Ecocide – a new crime against peace? *Environmental Law Review*. 2015. Vol. 17 (I). P. 3–7.

6. Top international lawyers unveil definition of «ecocide» / Stop Ecocide International. June 22, 2021. URL: <https://www.stopecocide.earth/press-releases-summary/top-international-lawyers-unveil-definition-of-ecocide>

7. Бердник З. Екоцид можуть визнати п'ятим міжнародним злочином проти миру – The Economist / Екополітика. 11 березня 2021 р. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/ekocid-mozhut-viznati-p-yatim-mizhnarodnim-zlochinom-proti-miru-the-economist/>

8. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

9. Павлюк О. Правники запропонували визначення «екоциду» для Міжнародного кримінального суду, щоб він міг розглядати такі злочини. *Hromadske*. 23 червня 2021 р. URL: <https://hromadske.ua/posts/mizhnarodna-grupa-pravnikiv-rozrobila-viznachennya-ekocidu-vin-mozhe-stati-pyatim-zlochinom-za-yakij-karitime-mks>

10. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17 липня 1998 р. / Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

Ободовський О. В.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права

Національного університету

«Одеська юридична академія»

СТАТТЯ ПРО ПОНЯТТЯ ВІЙСЬКОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ

Відповідальність за військові злочини (військові кримінальні правопорушення) *традиційно* передбачається в самостійній структурній час-

Наукове видання

НАСТУПНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

**До 70-річчя професора
Юрія Васильовича Бауліна**

Матеріали наукової конференції

(м. Харків, 8 вересня 2023 року)

Матеріали наукової конференції опубліковано в авторській редакції

Відповідальний за випуск *Ю. А. Пономаренко*

Комп'ютерна верстка *А. Т. Гринченка*

Підписано до друку 05.09.2023.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 20,3. Обл.-вид. арк. 19. Тираж 100 прим.
Вид. № 3210

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
вул. Чернишевська, 80, м. Харків, 61002, Україна
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 4219 від 01.12.2011

Виготовлено у друкарні ТОВ «ПРОМАРТ»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 5748 від 06.11.2017